

online

Sibelius

Luonnotar
Orchestral Songs

Soile Isokoski

soprano

Helsinki Philharmonic Orchestra
Leif Segerstam

Jean Sibelius in Kuhmoinen, summer 1912

Jean Sibelius (1865–1957)

1	Kaiutar , Op. 72/4 (arr. Jussi Jalas)	3:07
2	Luonnotar , Op. 70, Tone poem for soprano and orchestra	8:49
3	Men min fågel märks dock icke , Op. 36/2 (arr. Ernest Pingoud)	2:47
4	Säv, säv susa , Op. 36/4 (arr. Ivar Hellman)	2:32
5	Demanten på marssnön , Op. 36/6	2:36
6	Våren flyktar hastigt , Op. 13/4	1:35
7	Under strandens granar , Op. 13/1 (arr. Jussi Jalas)	5:10
8	Den första kysen , Op. 37/1 (arr. Nils-Eric Fougstedt)	1:58
9	Soluppgång , Op. 37/3	2:17
10	Var det en dröm? , Op. 37/4 (arr. Jussi Jalas)	2:22
11	Höstkväll , Op. 38/1	4:54
12	På verandan vid havet , Op. 38/2	3:39
13	Arioso , Op. 3	4:38
14	Illalle , Op. 17/6 (arr. Jussi Jalas)	1:21
15	Lastu lainehilla , Op. 17/7 (arr. Jussi Jalas)	0:58
16	Souda, souda sinisorsa (arr. Jussi Jalas)	1:17
17	S'en har jag ej frågat mera , Op. 17/1	2:43
18	En slända , Op. 17/5 (arr. Jussi Jalas)	4:02
19	Hertig Magnus , Op. 57/6	3:18

[61:37]

Soile Isokoski, soprano

Helsinki Philharmonic Orchestra

Leif Segerstam, conductor

Recording: Helsinki, Finlandia Hall, 10/2005

Executive Producer: Reijo Kiilunen

Recording Producer: Seppo Siirala

Recording Engineer: Enno Mäemets

Publishers: Breitkopf & Härtel, Wiesbaden; Fazer Music,

Helsinki (Arioso); Souda, souda sinisorsa); Robert Lienau

Publ., Frankfurt/Main (Hertig Magnus)

© 2006 Ondine Inc., Helsinki

Artist Photos: Irmeli Jung (Soile Isokoski),

Maarit Kytöharju (Leif Segerstam)

Back Cover Illustration: Akseli Gallen-Kallela (1865–1931),

Luonnotar, Gallen-Kallela Museum in Espoo

Cover Design and Booklet Layout: Eduardo Nestor Gomez

Booklet Editor: Jean-Christophe Hausmann

Ondine Inc.

Fredrikinkatu 77 A 2

FIN-00100 Helsinki

Tel.: +358.9.434.2210 / Fax: +358.9.493.956

E-mail: ondine@ondine.fi / www.ondine.net

Jean Sibelius (1865–1957)

Luonnotar • Orchestral songs

Jean Sibelius had plans in the early 1900s for a tone poem entitled *Luonnotar*, based on a subject from the *Kalevala*. The project was not completed at that time, but in 1913 the composer returned to the subject. The celebrated Finnish singer Aino Ackté was constantly bombarding Sibelius with requests for new compositions, and eventually the burden of deferred promises became too much. The new work transcended the bounds of conventional orchestral songs in terms of both technical demands and expression; indeed, *Luonnotar* can better be described as a tone poem for soprano and orchestra.

Luonnotar (The Nature-Spirit) Op. 70 takes its text from the first *runo* of the *Kalevala*, the myth of creation. The filigreed string accompaniment displays remnants of Sibelius's earlier *Kalevala* style, but in all other respects *Luonnotar* explores open waters and unknown seas. The emptiness of the newly created world is palpable in the extreme registers of the orchestral texture through which the soprano solo soars like "maiden of the air" or the "duck, a plain bird" in the poem.

4 The austerity of the musical material does not translate into simplistic primitivism. Sibelius emphasizes the mystical and ecstatic aspects of the event, as the expressive tension sweeps over the orchestra "in a great gust of wind". In *Luonnotar*, Sibelius presents the universe as a cosmic state which is unfathomable in its infinity and which exists in a state before the (symphonic) processes that create and nurture life.

In his orchestral works, Sibelius often drew on the Finno-Ugric identity, but as his mother tongue was Swedish, most of his solo songs are settings of poetry in Swedish. The idealistic texts of Runeberg, Wecksell and Fröding prompted dramatic and brilliant musical settings.

Sibelius wrote *Arioso* Op. 3, a setting of a poem by Finland's national poet Johan Ludvig Runeberg (1804–1877), in 1893, and in 1911 he rearranged it for female voice and strings. Runeberg's poem compares a rose frozen by winter to the tragic fate of a young woman. Sibelius paints the scene with the girl and the flower with a broad brush, allowing the soprano voice to blossom to its fullest.

The set of Runeberg songs Op. 13 written in 1890–92 is in a full-blooded Romantic style. *Våren flyktar hastigt* (Spring Fleets Fast) features a typical man-and-woman narrative: the woman grieves for the swift passing of the springtime of life, while the man urges her to seize the moment and to acquire beautiful memories to treasure. Sibelius opens the song in a wistful mood but concludes in an almost coquettish tone.

Sibelius had a knack for highlighting the Symbolist undertones of many of the Swedish-language poems he set. There are several examples of this approach in the songs of Op. 36, written in 1899–1900. *Demanten på marssnön* (The Diamond on the March Snow), a setting of a poem by J.J. Wecksell, is a grandiose depiction of how the snowflakes sparkling in a winter snowdrift fall in love with the blazing sun and are finally consumed by its burning kiss.

Soluppgång (Sunrise) Op. 37/3, a setting of Tor Hedberg, is interesting because of its Wagnerian scenography. The protagonist is a knight harkening to the sounds of battle against a splendid background; his lady love only appears briefly as a white hand stroking his forehead. The natural environment seems to be the most important for Sibelius here, and even the blast of the war horn is engulfed by the tranquility of the morning.

Although Sibelius's solo songs, as a rule, are among his most conservative works, there is some startlingly modern writing among them. The collection of songs to poems by Swedish poet Viktor Rydberg Op. 38 (1903) is one of the composer's finest in terms of expressive power.

In *Höstkväll* (Autumn Night), the austere instrumental accompaniment seems to shy away from the gloomy images of nature declaimed by the singer. The song was written for the great early-20th-century Finnish opera diva Aino Ackté, who had the charisma required to sustain the extensive a cappella sections. It is not until the final stanza that we see a person appearing amid the autumn storm: there is no harmony, as even human suffering is lost in the darkness.

På verandan vid havet (On a Veranda by the Sea), too, is anything but an idyll. The chromatic introduction sets up an oppressive mood in which the singer begins to reminisce about sighing waves and melancholy stars. Above looms the conflict between the transitory and the eternal. As nature falls silent, the tension erupts into a defiant image of a God who conceals His purposes from our sight.

The poetry of Runeberg offered Sibelius both Romantic moments and the elegance of classical 'Empire' style, both of which can be found in the opening number of Op. 17, *Se'n har jag ej frågat mera* (Then I Ceased to Ask those Questions), a sketch of the trinity of rejected love, approaching autumn and fading beauty. Brahms heard this song in 1895 and remarked that the composer "might yet become something".

The song collection Op. 57 (1909) to poems by Ernst Josephson reminds us of Sibelius's struggles with a variety of temptations preceding the writing of his Fourth Symphony. Some of the songs lean towards pessimism, but *Hertig Magnus* (Baron Magnus) Op. 57/6 stoutly resists the lure of the mermaids in Lake Vättern. He does eventually jump into the water, but despite the ominous ballad style he does not come to grief: he wakes up, unharmed, in a bed of violets.

At times, Sibelius captured the tone of a folk ballad with almost magical simplicity. *Säv, säv, susa* (Sigh, Rushes, Sigh) Op. 36/4 (1904), a setting of Gustav Fröding, is the tale told by sedges rustling in the wind of the unhappy Ingallil. After a dramatic culmination, the music subsides into sighing.

Under strandens granar (Under the Fir Trees on the Shore) Op. 13/1 (1892) was written while Sibelius was on his honeymoon in eastern Finland. There may be psychoanalytical dimensions involved: a young man is enticed by a water-sprite which takes many shapes, and despite the efforts of the young man's mother the sprite eventually triumphs. Sibelius did not always take the Enlightenment-period morals of Runeberg's poems very seriously, but he never meddled with their idealized view of women.

Op. 37 (1904) is perhaps the most operatic of Sibelius's song collections. Here, he brings a force bordering on pathos to the 19th-century idealism of the poetry. In *Vår det en dröm* (Did I just Dream?), a handsome recollection of love lost to a poem by J.J. Wecksell, Sibelius forces the singer — originally the tender-voiced Ida Ekman — to stretch her resources to the limit.

Sibelius wrote very few solo songs to Finnish texts. In the ones he did write, he aimed at an austere national feeling. *Lastu lainehilla* (Driftwood) Op. 17/7 (1898), a setting of Ilmari Kianto, must have appealed to Sibelius because of its alliteration and its Romantic image of love in the Finnish wilderness. *Souda, souda sinisorsa* (Swim, Duck, Swim, 1899) sets a poem by A.W. Forsman (later Koskimies) to a very similar melody; here, too, the text is about nesting.

Illalle (To Evening, 1898) to a poem by A.W. Forsman was Sibelius's first solo song to a Finnish text, and the composer took great care in addressing the sonority of the language. *Ilta* is the Finnish word for 'evening', but the title here alludes to the poet's fiancée Ilta Bergroth, and thus the impatient expectation of twilight in the song acquires a layer of metaphorical meaning.

With *Kaiutar* (The Echo-Nymph) Op. 72/4 (1914–15), Sibelius returned to lyrics in Finnish (in this case by Larin-Kyösti) and the archaic and mystical idiom of his *Kullervo Symphony*. Applying a distancing effect to the Kalevala-style poem, the composer fashioned a miniature tone poem out of this narrative of a wood-nymph wandering through bog and wilderness in search of her lost beloved

En slända (A Dragonfly) Op. 17/5, a setting of Oscar Levertin, describes a dragonfly that happens by to console the lonely poet. The insect carries off for as long as it takes inspiration to arise: in the cadenzal trills and figures of the vocal part, it ascends again into the summer sky.

In *Men min fågel märks dock icke* (But My Bird is Nowhere to be Seen) Op. 36/2, another Runeberg setting, a girl awaits her beloved like the migrating birds in spring; but among all the swans, gold-eyes, larks and curlews she cannot find her own. Sibelius was an avid birdwatcher and seems to have been inspired by Runeberg's description of the spring migration.

The Runeberg song *Den första kyssen* (The First Kiss) Op. 37/1 (1904) is built of archetypal Romantic images. The passion of the narrator's first kiss seems to burst all bounds. The ardent query of the young lover is answered first by the stars with equal pathos, while faced with the image of happiness Death turns away, weeping. Yet Sibelius's firm sense of style prevents the song from degenerating into kitsch.

Most of Sibelius's orchestral songs were not arranged for orchestra until years after they were originally written. Sibelius orchestrated certain songs for Aino Ackté at an early date, and in the 1930s the emergence of new distinguished Finnish sopranos, Aulikki Rautawaara in particular, inspired him to write further arrangements.

Of the other arrangers featured here, conductor Jussi Jalas (1908–1985), being married to one of Sibelius's daughters and being an expert in his orchestral style, had a distinct advantage. Jalas's orchestrations are exemplary, though we can only guess to what extent the composer himself influenced them.

Nils-Eric Fougstedt (1910–1961), conductor of the Finnish Radio Symphony Orchestra, was a modern composer in his day, as was Ernest Pingoud (1887–1942), who emigrated to Finland from St Petersburg. Their Sibelius arrangements, though, are fully in keeping with the spirit of the originals. Swedish composer Ivar Hellman (1891–1994) was conductor of the Swedish Radio Orchestra from 1928 to 1956.

Antti Häyrynen
Translation: Jaakko Mäntyjärvi

Recognized as one of the finest singers of her voice type, Finnish soprano **Soile Isokoski** is a regular guest at the most renowned venues of the world. After graduating from the Sibelius Academy, she gave her début recital in Helsinki in 1986 and subsequently won a number of important international singing competitions. After her opera début at the Finnish National Opera in Helsinki, she went on to capture audiences and critics in the opera houses of Vienna, Berlin, Munich, Hamburg, London, Milan and Paris and at the Metropolitan, and also at the festivals in Salzburg, Savonlinna, Edinburgh and Orange. Soile Isokoski continues to work together with numerous renowned conductors including Jukka-Pekka Saraste, Esa-Pekka Salonen, Seiji Ozawa, John Eliot Gardiner, Sir Colin Davis, Zubin Mehta, Daniel Barenboim, Sir Simon Rattle, Bernhard Haitink, Riccardo Muti, Claudio Abbado, Valery Gergiev, and James Levine. Soile Isokoski has a wide-ranging concert repertoire and regularly gives recitals with her permanent accompanist Marita Viitasalo. Her opera roles include the Marschallin (*Der Rosenkavalier*), Eva (*Die Meistersinger*), Donna Elvira (*Don Giovanni*), Alice (*Falstaff*), Margarethe (*Faust*), Rachel (*La Juive*), the Countess (*Le nozze di Figaro*), Desdemona (*Othello*), Liu

(*Turandot*), Antonia (*The Tales of Hoffmann*), Fiordiligi (*Così fan tutte*), and Pamina (*The Magic Flute*). Soile Isokoski has made many recordings for Ondine. Her rendition of *Four Last Songs* and other orchestral songs by Richard Strauss with Marek Janowski and the Berlin Radio Symphony Orchestra received the Gramophone Award in 2002. In honour of her contribution to Finnish music, she was awarded the Pro Finlandia decoration in December 2002.

The **Helsinki Philharmonic Orchestra**, the oldest professional symphony orchestra in the Nordic countries, was founded as the Helsinki Orchestral Society by the young Robert Kajanus, its first Chief Conductor, in 1882. Well known today for its tradition of performing Sibelius, it also premiered many of his major works, often with the composer himself conducting. The orchestra undertook its first foreign tour to the Universal Exposition in Paris in 1900, and since then it has visited most European countries, in addition to visiting the USA and Japan, both on four occasions. The Helsinki Philharmonic Orchestra and Ondine have maintained a long-standing exclusive partnership with, among others, an edition of the complete Sibelius symphonies under the direction of Leif Segerstam.

Leif Segerstam became the 11th Chief Conductor of the Helsinki Philharmonic Orchestra in 1995. He has been praised by critics for creating powerful, convincing performances that are compelling both musically and emotionally. A true musical polymath, Leif Segerstam studied violin, piano, composition, and conducting at the Sibelius Academy and continued at the Juilliard School. He won the Maj Lind competition for pianists at the age of 18 in 1962 and gave his début recital as a violinist in the following year. At the age of 21, he was appointed Conductor of the Finnish National Opera. His conducting career continued with posts at the Royal Opera of Stockholm and the Deutsche Oper Berlin, as well as Chief Conductor positions at the Austrian Radio Symphony Orchestra, the Finnish Radio Symphony Orchestra, the Staatsphilharmonie Rheinland-Pfalz, the Danish National Radio Symphony Orchestra, and the Royal Opera in Stockholm. Leif Segerstam has appeared as guest conductor with orchestras such as the Berlin Philharmonic, the Chicago Symphony, and the Los Angeles Philharmonic. He has also conducted in most of the world's leading opera houses, including the Metropolitan Opera, La Scala, Covent Garden, the opera houses of Cologne, Hamburg, Munich, and Geneva, as well as at the Salzburg and Savonlinna Festivals. As a composer, Leif Segerstam has produced an oeuvre of over 250 works. Since 1997 he has been Acting Professor of Conducting at the Sibelius Academy in Helsinki. In November 1998 the Nordic Music Committee (NOMUS) awarded him the 1999 Nordic Council Music Prize for his work "as a tireless champion of Scandinavian music". In March 2004 he was awarded the Finnish State Prize for Music. Leif Segerstam's extensive discography includes a series of recordings for the Ondine label.

Jean Sibelius (1865–1957)

Luonnotar · Lieder avec orchestre

Au début du XXe siècle, Jean Sibelius projetait un poème symphonique, *Luonnotar*, basé sur l'épopée nationale finlandaise, le *Kalevala*. Il ne l'acheva pas, mais en 1913, il reprit le sujet. La célèbre chanteuse finlandaise Aino Ackté devenait de plus en plus exigeante et le poids des promesses était devenu trop lourd. L'œuvre qui en résultait dépassait de loin, par sa difficulté et son expression, les formes traditionnelles du lied avec orchestre. Il s'agit plutôt d'un poème symphonique pour soprano et orchestre.

Le texte de *Luonnotar* (La Fille de la nature) op. 70 est tiré du premier poème du *Kalevala*, le mythe de l'origine du monde. Dans l'accompagnement en filigrane ostinato des cordes, on trouve des traces du style kalévaléen antérieur du compositeur mais, cette fois, il explore des mers inconnues. Le vide de l'univers se dégage d'une texture orchestrale écrite dans des registres extrêmes, où la voix de la soprano s'élève comme une fée aérienne ou tel un fuligine, le bel oiseau du *Kalevala*.

L'économie du matériau musical n'aboutit pas à un primitivisme simple. Sibelius souligne de façon expressive le côté mystique et fascinant de la Création, en faisant vibrer l'orchestre comme sous l'effet d'une « grande rafale ». Dans *Luonnotar* il dépeint un univers cosmique qui, illimité et inaccessible, nous ramène à un temps précédant la création du monde (donc celle des procédés symphoniques).

Dans ses œuvres orchestrales, Sibelius s'appuyait souvent sur l'identité finno-ougrienne, mais les lieder du compositeur dont la langue maternelle était le suédois ont, pour une grande part, été écrits sur de la poésie suédophone. Les textes, teintés de l'idéalisme de Runeberg, Wecksell et Fröding, demandaient une expression dramatique et brillante.

En 1893 il a composé son *Arioso* op. 3 sur un poème de Johan Ludvig Runeberg (1804–1877), poète national finlandais. En 1911, il l'a remanié pour orchestre à cordes et voix de femme. Dans le poème de Runeberg une rose gelée en hiver est assimilée au destin tragique d'une jeune femme. Sibelius dépeint en touches larges la rencontre de la jeune fille et de la fleur et fait briller la voix de la soprano de tout son éclat.

Une approche purement romantique est sensible dans le cycle op. 13 des années 1890–92, composé sur des poèmes de Runeberg. Dans le lied *Våren flyktar hastigt* (La Fuite inexorable du printemps), la situation homme – femme est typique: la femme regrette le printemps de la vie qui s'enfuit, tan-

dis que l'homme l'incite à amasser de beaux souvenirs pour la fin de la vie. Sibelius commence le lied avec des nuances nostalgiques mais le finit presque en minaudant.

Avec la poésie en langue suédoise, Sibelius a réussi à exprimer avec beaucoup d'élégance l'aspect symbolique de nombreux poèmes. On en trouve plusieurs exemples dans les lieder de l'opus 36 des années 1899–1900. *Demanten på marssnön* (Diamant sur la neige de mars) sur un poème de J.J. Wecksell raconte, dans un style théâtral, comment des cristaux de neige étincelants tombent amoureux du soleil et finissent par fondre sous son baiser brûlant.

Soluppgång (Lever du soleil) op. 37/3, sur un poème de Tor Hedberg, est intéressant pour sa mise en scène wagnérienne. Le chevalier qui écoute le bruit des combats a été dépeint sur un fond magnifique et sa dame n'apparaît que brièvement sous la forme d'une main qui lui essuie le front. Pour Sibelius l'impression produite par la nature est primordiale et même le son du cor se fond dans le paysage matinal silencieux.

Même si les lieder, en général, reflètent le côté conservateur du style de Sibelius, on trouve parmi eux des morceaux d'une modernité surprenante. Le recueil op. 38 (1903), qui contient des poèmes du Suédois Viktor Rydberg, compte avec sa charge expressive parmi les meilleurs du compositeur.

Dans *Höstkväll* (Soir d'automne, Rydberg), la partie instrumentale réduite semble ne pas vouloir souscrire à la sombre poésie de la nature déclamée par la soliste. Le lied a été composé pour Aino Ackté, la grande diva de l'opéra finlandais du début du XXe siècle dont le charisme était suffisant pour soutenir les longs passages *a cappella*. L'homme apparaît à la lisière d'un paysage où, dans la dernière strophe, se déchaîne une tempête automnale: il n'y a aucune harmonie et même la souffrance humaine disparaît dans les ténèbres.

På verandan vid havet (Sous la véranda au bord de la mer, Rydberg) est, lui aussi, tout sauf une idylle. L'introduction chromatique fait naître une atmosphère pesante dans laquelle la soliste évoque le clapotis plaintif des vagues et le scintillement mélancolique des étoiles. Par-dessus le tout plane le conflit entre l'éphémère et l'éternel. Quand le silence règne sur la nature, la tension qui en résulte, se décharge en la vision rebelle d'un Dieu qui ne nous dévoile pas ses secrets.

Les poèmes de Runeberg ont offert à Sibelius aussi bien des images purement romantiques qu'une élégance classique. Ce qu'on retrouve particulièrement bien maîtrisé dans le numéro d'ouverture de l'opus 17 *Se'n har jag ej frågat mera* (Depuis, je n'ai plus posé de questions), la trilogie glaciale de l'amour abandonné, de l'automne qui approche et de la beauté qui se fane. En entendant ce lied en 1895, Brahms a dit que l'auteur avait l'étoffe d'un grand compositeur.

Le cycle de lieder op. 57 (1909) sur les poèmes d'Ernst Josephson, rappelle le combat de Sibelius contre toutes sortes de tentations avant qu'il ne compose la Quatrième Symphonie. Certains de ces lieder sont teintés de pessimisme, mais *Hertig Magnus* (Le Duc Magnus) op. 57/6 résiste courageusement aux appels de la sirène du lac Vättern. Finalement, il se jette à l'eau mais, malgré le style menaçant de la ballade, son acte sera récompensé et le duc se réveille indemne sur un lit de violettes.

Parfois Sibelius use de nuances qui, presque magiquement, rappellent celles des ballades populaires. Dans le lied sur le poème de Gustav Fröding *Säv, säv, susa* op. 36/4 (Soupire, soupire roseau), les roseaux qui tremblent au vent racontent l'histoire tragique d'Ingalill qui, après un crescendo dramatique, disparaît dans leurs soupirs.

Under strandens granar op. 13/1 (Sous les sapins du rivage) est né au cours de son voyage de noces en Finlande orientale. Le sujet a peut-être une impulsion psychanalytique: le jeune homme est appelé à rejoindre les profondeurs d'un lac par l'ondine qui, en dépit de la résistance de la mère, finit par gagner. Sibelius n'a pas toujours pris au sérieux la morale des poèmes de Runeberg, mais il n'a jamais touché à l'image idéalisée de la femme qu'ils présentent.

L'opus 37 (1904) est peut-être le cycle de lieder de Sibelius qui est le plus proche de l'opéra. Le compositeur donne à l'idéalisme du XIXe siècle une force pathétique. Dans les souvenirs d'un amour perdu, courageusement supporté, sur un texte de J.J. Wecksell, *Var det en dröm?* (Était-ce un rêve?), il contraint la soliste – au départ Ida Ekman, avec sa voix fragile – à aller jusqu'à la limite de ses possibilités.

Sibelius a composé peu de lieder sur des textes finnophones. Dans ceux qu'il a écrits, il a essayé d'exprimer un sentiment national sobre. Dans le poème d'Ilmari Kianto *Lastu lainehilla* (Le Copeau sur les vagues) op. 17/7 (1898), il a aimé l'allitération harmonieuse et la métaphore romantique qui transmettent une image pleine de fraîcheur d'un amour dans les vastes forêts de la Finlande. *Souda, souda sinisorsa* (Rame, rame petite cane, 1899) exploite un lied du même type sur un poème d'A.W. Forsman (plus tard Koskimies) qui raconte la construction d'un nid.

Illalle (Au soir, 1898) sur un poème d'A.W. Forsman est le premier lied de Sibelius sur un texte finnois. Il y prêtait beaucoup d'attention à la sonorité de la langue. Le soir (*Ilta*, également prénom féminin en finnois) évoquait aussi la fiancée du poète, Ilta Bergroth, et ainsi l'attente impatiente de l'obscurité prend un double sens.

Dans le lied *Kaiutar* (La Fée de l'écho), op. 72/4, écrit en 1914–15, Sibelius revient à la poésie finno-

phone (Larin-Kyösti) et à l'expression archaïque et mystique de la Symphonie *Kullervo*. Une nymphe sylvestre y traverse des marais et des forêts à la recherche de son fiancé disparu. Le compositeur a pris ses distances avec un texte au style kalévaléen et a composé un délicat petit poème symphonique.

En slända (Une libellule) op. 17/5, lied en suédois sur un texte d'Oscar Levertin, décrit une libellule qui arrive pour consoler un poète solitaire. Le bel insecte s'attarde juste le temps nécessaire au poète pour retrouver son inspiration et s'envole dans le ciel printanier accompagné par les trilles et les cadences de la chanteuse.

Dans le lied *Men min fågel märks dock icke* (Mais l'oiseau que j'attends) op. 36/2, composé sur un autre poème de Runeberg, la jeune fille attend son bien-aimé comme elle attend les oiseaux migrants et ne trouve pas le sien parmi les cygnes, les garrots à l'œil d'or, les alouettes et les courlis. Sibelius était un ornithologue amateur et il semble avoir trouvé l'inspiration en évoquant la migration printanière.

Dans le lied *Den första kyssen* (Le premier baiser, Runeberg, 1904) op. 37/1, les images romantiques sont des archétypes. La passion du premier baiser semble déborder. Les étoiles, avec un pathétisme égal, répondent à la question passionnée du jeune amoureux et, devant le reflet du bonheur, seule la mort détourne son regard et pleure amèrement. Le sens infaillible du style empêche le compositeur de tomber dans le kitsch.

La plupart des lieder de Sibelius n'ont été orchestrés que de longues années après leur composition. Quelques-uns l'ont été très tôt pour Aino Ackté. Dans les années 1930, l'arrivée de nouvelles sopranos finlandaises, comme Aulikki Rautawaara, l'a conduit à remanier ses lieder.

Parmi les autres orchestrateurs, le chef d'orchestre Jussi Jalas (1908–1985) avait l'avantage d'être le gendre de Sibelius et un connaisseur de son style orchestral. On peut considérer ses orchestrations comme exemplaires et se demander quelle fut la part du compositeur.

Le chef de l'Orchestre symphonique de la Radio finlandaise, Nils-Eric Fougstedt (1910–1961), représentait, comme compositeur, un courant plus moderniste, tout comme Ernest Pingoud (1887–1942), qui avait émigré de Saint-Petersbourg en Finlande. Leurs orchestrations respectent toutefois l'esprit original des lieder. Le chef d'orchestre et compositeur suédois Ivar Hellman (1891–1994) a été de 1928 à 1956 le chef de l'Orchestre symphonique de la Radio suédoise.

La soprano finlandaise **Soile Isokoski**, l'une des meilleures chanteuses dans son répertoire, est régulièrement invitée sur les scènes les plus célèbres du monde. Diplômée de l'Académie Sibelius, elle fit ses débuts en récital à Helsinki en 1986, et fut par la suite lauréate de plusieurs concours de chant internationaux. Après ses débuts lyriques à l'Opéra national de Finlande elle réussit à convaincre la critique et le public des grands opéras de Vienne, Berlin, Munich, Hambourg, Londres, Milan, Paris et au Metropolitan Opera, ainsi qu'aux festivals de Salzbourg, Savonlinna, Edimbourg et Orange. Soile Isokoski collabore avec de nombreux chefs d'orchestre célèbres comme Jukka-Pekka Saraste, Esa-Pekka Salonen, Seiji Ozawa, John Eliot Gardiner, Sir Colin Davis, Zubin Mehta, Daniel Barenboim, Sir Simon Rattle, Bernhard Haitink, Riccardo Muti, Claudio Abbado, Valery Gergiev et James Levine. Soile Isokoski possède un vaste répertoire et elle donne régulièrement des récitals avec son accompagnatrice habituelle Marita Viitasalo. Parmi ses rôles d'opéra il faut citer notamment la Maréchale (*Le Chevalier à la rose*), Eva (*Les Maîtres chanteurs*), Donna Elvira (*Don Giovanni*), Alice (*Falstaff*), Marguerite (*Faust*), Rachel (*La Juive*), la Comtesse (*Les Noces de Figaro*), Desdémone (*Othello*), Liù (*Turandot*), Antonia (*Les Contes d'Hoffmann*), Fiordiligi (*Così fan tutte*), Pamina (*La Flûte enchantée*), et autres. Soile Isokoski a réalisé plusieurs enregistrements pour Ondine. Celui des *Quatre Derniers Lieder* ainsi que d'autres lieder avec orchestre de Richard Strauss, sous la direction de Marek Janowski et avec l'Orchestre symphonique de la Radio berlinoise, a obtenu un Gramophone Award en 2002. Pour ses mérites dans la promotion de la musique finlandaise Soile Isokoski a reçu en décembre 2002 la médaille Pro Finlandia.

L'**Orchestre philharmonique d'Helsinki** est le premier orchestre symphonique permanent des pays nordiques. Il vit le jour en 1882, lorsque son premier chef d'orchestre, le jeune Robert Kajanus, fonda la Société orchestrale d'Helsinki. De 1892 à 1923, Jean Sibelius y a dirigé lui-même la création de presque toutes ses œuvres symphoniques et de nos jours l'Orchestre est connu surtout pour sa forte tradition sibélienne. Depuis sa première tournée qui l'a mené en 1900 à l'Exposition universelle de Paris, l'Orchestre a visité la plupart des pays européens, ainsi que, à quatre reprises, les États-Unis et le Japon. Le Philharmonique d'Helsinki fait des enregistrements exclusivement pour Ondine. Sous la direction de Leif Segerstam il a réalisé entre autres une nouvelle édition de l'intégrale des symphonies de Sibelius.

Leif Segerstam est le onzième chef principal de l'Orchestre philharmonique d'Helsinki depuis 1995. Ses interprétations ont été saluées par la critique pour leur puissance émotionnelle et leur maîtrise musicale. Génie musical universel, il a étudié à l'Académie Sibelius d'Helsinki le violon, le piano, la composition et la direction d'orchestre et poursuivit plus tard ses études à la Juilliard School de New York. En 1962, à l'âge de 18 ans, il a remporté le premier prix du concours de piano Maj Lind et a donné, l'année suivante, son premier récital de violon. A 21 ans, il a été nommé chef de l'Opéra national de Finlande. Il poursuivit sa carrière comme chef de l'Opéra royal de Stockholm et au Deutsche Oper Berlin. Puis, il a été le chef principal de l'Orchestre symphonique de la Radio autrichienne, de l'Orchestre symphonique de la Radio finlandaise, de la Staatsphilharmonie de la

Rhénanie-Palatinat, de l'Orchestre symphonique de la Radio danoise et à nouveau de l'Opéra royal à Stockholm. Comme chef invité, Leif Segerstam a été au pupitre du Philharmonique de Berlin, de l'Orchestre symphonique de Chicago, du Philharmonique de Los Angeles et d'autres orchestres réputés. Servi par son talent de polyglotte il a dirigé dans la plupart des grands opéras du monde, dont le Metropolitan Opera, la Scala de Milan, le Covent Garden, les opéras de Cologne, Hambourg, Munich et Genève, ainsi qu'aux Festivals de Salzbourg et de Savonlinna. Parallèlement à sa carrière de chef d'orchestre, Leif Segerstam a composé plus de 250 œuvres. Depuis l'automne 1997, il est professeur de direction d'orchestre à l'Académie Sibelius. En novembre 1998, le Conseil nordique de la musique NOMUS lui a accordé le prix 1999 pour ses mérites comme « interprète infatigable de la musique nordique ». En mars 2004, il a reçu le Prix de la Musique de l'Etat finlandais. Il enregistre régulièrement pour Ondine.

Jean Sibelius (1865–1957)

Luonnotar · Orchesterlieder

Jean Sibelius plante bald nach 1900 eine auf dem finnischen Nationalepos Kalevala beruhende symphonische Dichtung, *Luonnotar*, die er nicht vollendete. 1913 griff er noch einmal auf diesen Stoff zurück. Aino Ackté hatte ihn mit Aufträgen überschüttet und er musste zwangsläufig seine vielen Zusagen einlösen. Die neue Komposition übertraf mit ihren Anforderungen und im Ausdruck bei weitem das traditionelle Orchesterlied, sodass man eher von einem symphonischen Gedicht für Sopran und Orchester sprechen kann.

Der Text für *Luonnotar* (Die Tochter der Natur) op. 70 entstammt dem ersten Gesang des Kalevala, mythischen Versen von der Entstehung der Welt. In der filigranen Ostinato-Begleitung durch die Streicher finden sich Spuren von Sibelius' frühestem Kalevala-Stil. Ansonsten wagt er sich mit *Luonnotar* aufs weite, offene Meer und in unbekannte Gefilde. Die Leere dieser Welt spricht aus einer in fernen Registern geschriebenen Textur, durch welche das Sopransolo gleitet, als sei es ein lang gestreckt dahinfliegender Vogel, die Jungfrau der Lüfte aus dem Kalevala.

Das knappe musikalische Material resultiert indes nicht in einem anspruchslosen Primitivismus. Sibelius betont die mystische, berückende Seite der Schöpfungsgeschichte, derweil eine expressive, elektrisierende Ladung gleich einer „mächtigen Windböe“ über das Orchester hinwegfegt. Die Welt zeigt sich in *Luonnotar* als kosmischer Raum, unerreichbar in all ihrer Unendlichkeit und zeitlich weit vor jenen (symphonischen) Prozessen angesiedelt, die das Leben entstehen ließen und ausformten.

15—

Jean Sibelius stützte sich in seinen Orchesterwerken häufig auf eine finnisch-ugrische Identität. Für seine Lieder griff der Komponist, da Schwedisch seine Muttersprache war, größtenteils auf schwedischsprachige Lyrik zurück. Die idealisierenden Verse von Runeberg, Wecksell oder Fröding verpflichteten zu einem dramatischen, geschliffenen Ausdruck.

Das *Arioso* op. 3 komponierte er 1893 zu einem Gedicht des finnischen Nationaldichters Johan Ludvig Runeberg (1804–1877). Im Jahr 1911 überarbeitete er es für Streichorchester und Frauenstimme. Runebergs Verse ziehen Parallelen zwischen einer im Winter erstarrten Rose und dem tragischen Schicksal einer jungen Frau. Mit großzügigen Pinselstrichen breitet Sibelius die Szene mit dem Mädchen und der Blume aus und lässt die Sopranstimme in vollem Glanz erstrahlen.

Im Zyklus zu sieben Gedichten von Runeberg op. 13, komponiert 1890–92, ist die hochromantische Stimmung augenfällig. Typisch hierfür ist das Lied *Våren flyktar hastigt* (Frühling schwindet eilig) mit

seiner Konstellation Mann-Weib. Indes sie dem rasch vorbeieilenden Frühling des Lebens nachtrauert, ruft er dazu auf, dem Augenblick zu leben, damit man am Lebensabend an diese schönen Erinnerungen zurückdenken kann. Sibelius lässt das Lied mit wehmütigen Farben beginnen, es schließt aber beinahe kokettierend.

In der schwedischsprachigen Lyrik gelang es ihm, äußerst elegant die symbolistischen Stimmungen vieler Gedichte hervorzubringen. Unter den 1899–1900 entstandenen Liedern op. 36 finden sich hierfür viele Beispiele. *Demanten på marssnön* (Der Diamant auf dem Märzsnee) zu einem Gedicht von J.J. Wecksell erzählt in großem Stil, wie sich im Vorfrühling funkelnde Schneekristalle in die Sonne verlieben und unter ihrem glühenden Kuss dahinschmelzen.

Soluppgång (Sonnenaufgang) op. 37/3 zu einem Gedicht von Tor Hedberg ist wegen seines Wagnerschen Arrangements interessant. Vor einem imposanten Hintergrund lauscht ein Ritter dem Kampflärm, während seine Gattin sich in diesem Bild nur als weiße Hand zeigt, die den Schweiß von seiner Stirn wischt. Der Eindruck einer Naturszenerie scheint Sibelius am wichtigsten und so verklingt selbst ein kriegerischer Fanfarenstoß in der morgendlich friedlichen Landschaft.

Wenngleich Lieder von Jean Sibelius gemeinhin das konservative Ende seiner Stilskala vertreten, stößt man unter ihnen bisweilen doch auf frappierend moderne Kompositionen. Der Zyklus op. 38 (1903) enthält u. a. vertonte Gedichte von Viktor Rydberg und zählt dank seiner expressiven Energie zu den besten.

Im Lied *Höstkväll* (Herbstabend, Rydberg) scheint der reduzierte Instrumentenpart förmlich vor Naturszenarien, deklamatorisch von der Solistin ihren Zuhörern hingeworfen, zu verstummen. Sibelius schrieb das Lied am Beginn des 20. Jahrhunderts für die große finnische Operndiva Aino Ackté, deren künstlerisches Charisma die ausgedehnten *a capella*-Abschnitte zu bewältigen vermochte. An der Peripherie einer Landschaft, die von einem Herbststurm gebeutelt wird, taucht der Mensch erst im letzten Vers auf. Harmonie stellt sich nicht ein und sogar das menschliche Leid geht in herbstlicher Düsternis unter.

På verandan vid havet (Auf dem Balkon am Meer, Rydberg) ist ebenfalls weit von einem Naturidyll entfernt. Die chromatische Einleitung erzeugt eine bedrückende Stimmung, in die hinein sich die Gesangssolistin an monoton rauschende Wellen und melancholisch glitzernde Sterne erinnert. Über allem schwebt das widersprüchliche Paar aus Vergänglichkeit und Ewigkeit. Stille erobert die Natur und die daraus resultierende Spannung entlädt sich als trutzige Vision Gottes, der uns seine Absichten jedoch nicht offenbart.

Gedichte von Runeberg boten Sibelius gleichzeitig hochromantische Bilder und die Eleganz von Empire und Klassizismus. Maßvoll angewendet zeigt sich dies in der Eröffnungsnummer von op. 17, *Se'n har jag ej frågat mera* (Und ich fragte dann nicht wieder), eine leichenbasse Dreieinigkeit aus verstoßener Liebe, nachdem Herbst und verklingender Schönheit. Brahms hörte das Lied 1895 und prophezeite, aus diesem Komponisten „könne noch etwas werden“.

Der Liedzyklus op. 57 (1909) zu Gedichten von Ernst Josephson erinnert an Sibelius' Ringen mit diversen Versuchungen, bevor er die 4. Symphonie komponierte. Einige Lieder neigen zum Pessimismus, *Hertig Magnus* (Herzog Magnus) op. 57/6 verweigert sich aber den Lockrufen der Nixe aus dem Vättern-See. Zu guter Letzt springt der Herzog ins Wasser, doch ungeachtet des Unheil verkündenden Balladenstils wird seine Tat belohnt und er erwacht unverseht zwischen blühenden Stiefmütterchen.

Die Farben einer schlichten Volksballade erzeugt Sibelius bisweilen nahezu magisch. Im Lied *Säv, säv susa* (Schilfrohr, säus'le, 1904) op. 36/4, das er zu einem Gedicht von Gustav Fröding komponiert hat, erzählen im Wind zitternde Halme von der unglücklichen Ingalill. Überrollt von einer dramatischen Flutwelle, geht sie im leise klagenden Schilf unter.

Under strandens granar (Unter Ufertannen, 1892) op. 13/1 entstand auf Sibelius' Hochzeitsreise, die nach Ostfinnland führte. Das Thema besitzt möglicherweise psychoanalytische Tiefen: In vielen verschiedenen Gestalten lockt die Wasserfee – sie trägt trotz Gegenwehr der Mutter letztendlich den Sieg davon – einen jungen Mann in die Tiefen eines Sees. Sibelius hat die Weisheiten aus Runebergs aufklärerischen Gedichten nicht immer unbedingt ernst genommen, ihr idealisierendes Frauenbild jedoch nie angetastet.

Der Oper am ehesten nähert sich unter den Liedzyklen vielleicht op. 37 (1904). Jean Sibelius hat dem Idealismus der Gedichte aus dem 19. Jahrhundert eine Kraft bis hin zum Pathos verliehen. In *Var det en dröm* (War es ein Traum?) zu einem Gedicht von J.J. Wecksell, den tapfer Haltung bewahrenden Erinnerungen an eine verloschene Liebe, zwingt er seine Gesangssolistin – ursprünglich die „stimm-schwache“ Ida Ekman –, ihre Kräfte bis zur völligen Erschöpfung anzuspannen.

Finnischsprachige Sololieder hat Sibelius nur wenige komponiert. Sie streben nach einem schmucklosen Ausdruck des Nationalgefühls. An Ilmari Kiantos Gedicht *Lastu lainehilla* (Der Span auf den Wellen, 1898) op. 17/7 gefielen ihm die warme „Anfangsharmonie“ und die romantische Allegorie – beide vermitteln das erfrischende Bild einer Liebe in den weiten finnischen Wäldern. *Souda, souda sinisorsa* (Rudere, rudere, blaue Ente; 1899) benutzt eine ähnliche Melodie zu einem Gedicht von A.W. Forsman (später: Koskimies). Es beschäftigt sich ebenfalls mit dem Nestbau.

Ilalle (An den Abend, 1898), ein vertontes Gedicht von A.W. Forsman, ist das erste finnischsprachige Solied von Sibelius. Er hat viel Sorgfalt auf die Klangschönheit der Sprache verwendet. Mit dem Abend des Gedichts (finn.: *ilta*) ist auch die Verlobte des Dichters, *Ilta Bergroth*, gemeint. Die im Lied anklingenden ungeduldrigen, verschwommenen Erwartungen besitzen insofern eine doppelte Bedeutung.

Mit dem Lied *Kaiutar* (Die Echo-Elfe), komponiert 1914–15, kehrte Sibelius zur finnischsprachigen Liedlyrik (Larin-Kyösti) und zum archaisch-mystischen Ausdruck seiner *Kullervo*-Symphonie zurück. Eine Waldfee wandert über Sümpfe und durch dichte Wälder auf der Suche nach ihrem verschollenen Verlobten. Der Komponist hat hier das Gedicht im Stil des Kalevala allerdings in den Hintergrund gestellt und stattdessen eine edle kleine Dichtung geschaffen.

En slända (Die Libelle) op. 17/5, ein schwedischsprachiges Lied zu einem Text von Oscar Levertin, stellt eine Libelle vor, die auffliegt, um den einsamen Dichter zu trösten. Das schöne Insekt verweilt nur so lange, wie für den Funken der Inspiration nötig. Dann schwirrt es in kadenzierenden Trillern und Figuren der Sängerin in den Sommerhimmel.

Im Lied *Men min fågel märks dock icke* (Dock mein Vogel kehrt nicht wieder) op. 36/2, einem vertonten Gedicht von Runeberg, erwartet ein Mädchen ihren Liebsten, als sei er ein Zugvogel. Aber sie entdeckt ihn nicht unter den Singschwänen, Schellenten, Feldlerchen und Brachvögeln, die im Frühling eintreffen. Sibelius, ein fleißiger „Birdwatcher“, scheint den Impuls durch eine Beschreibung eben jenes Vogelzugs erhalten zu haben.

In einem weiteren Lied zu einer Textvorlage von Runeberg, *Den första kyssen* (Der erste Kuss, 1904) op. 37/1, stellen die romantischen Bilder Archetypen dar. Überschwänglich ist die Inbrunst des ersten Kusses. Auf eine leidenschaftliche Frage der jung Verliebten antworten ebenso pathetisch die Sterne und vom Spiegelbild des Glücks wendet sich nur der bitter weinende Tod ab. Ein sicheres Stilgefühl verhindert, dass das Stück kitschig wirkt.

Ihre orchestrale Fassung erhielten die meisten Lieder von Sibelius erst nach Jahren des Komponierens. Für Aino Ackté hat er schon früh einige Arbeiten orchestriert. Der Vormarsch neuer finnischer Sopranistinnen in den dreißiger Jahren des 20. Jahrhunderts, insbesondere Aulikki Rautawaaras, brachte ihn erneut dazu, Bearbeitungen vorzunehmen.

Jussi Jalas (1908–1985), sein Schwiegersohn, Dirigent und Kenner seines Orchesterstils, besaß unter den sonstigen Orchestrirern natürlich einen Heimvorteil. Bearbeitungen von Jalas kann man als beispielhaft bezeichnen, weshalb sich spekulieren lässt, inwieweit ihn der Komponist dabei angeleitet hat.

Nils-Eric Fougstedt (1910–1961), Dirigent des Finnischen Rundfunk-Symphonieorchesters, desgleichen Ernest Pingoud (1887–1942), der aus St. Petersburg nach Finnland emigriert war, vertraten als Komponisten modernere Strömungen. Ihre Bearbeitungen legen dennoch Wert auf den ursprünglichen Gehalt der Lieder. Der schwedische Dirigent Ivar Hellman (1891–1994) leitete von 1928 bis 1956 das Schwedische Rundfunk-Symphonieorchester.

Antti Häyrynen
Übersetzung: Jürgen Schielke

Als eine der gesuchtesten Sängerinnen ihres Faches erscheint die finnische Sopranistin **Soile Isokoski** regelmäßig auf den großen Bühnen der Welt. Sie wurde an der Sibelius-Akademie ausgebildet und gab 1986 in Helsinki ihr Debüt-Recital. Im darauf folgenden Jahr gewann sie mehrere international renommierte Gesangswettbewerbe. Nach ihrem Operndebüt an der Finnischen Nationaloper überzeugte Soile Isokoski Kritiker und Publikum der großen Häuser in Wien, Berlin, München, Hamburg, London, Mailand, Paris, und an der Metropolitan Opera, sowie bei den internationalen Musikfestspielen in Salzburg, Savonlinna, Edinburgh und Orange. Soile Isokoski arbeitet mit zahlreichen namhaften Dirigenten zusammen, so mit Jukka-Pekka Saraste, Esa-Pekka Salonen, Seiji Ozawa, John Eliot Gardiner, Sir Colin Davis, Zubin Mehta, Daniel Barenboim, Sir Simon Rattle, Bernhard Haitink, Riccardo Muti, Claudio Abbado, Valery Gergiev und James Levine. Soile Isokoski verfügt über ein breitgefächertes Konzertrepertoire und gibt regelmäßig Rezitale mit ihrer ständigen Klavierpartnerin Marita Viitasalo. Ihre Opernrollen umfassen die Marschallin (*Der Rosenkavalier*), Eva (*Die Meistersinger*), Donna Elvira (*Don Giovanni*), Alice (*Falstaff*), Marguerite (*Faust*), Rachel (*La Juive*), die Gräfin (*Le nozze di Figaro*), Desdemona (*Othello*), Liù (*Turandot*), Antonia (*Hoffmanns Erzählungen*), Fiordiligi (*Così fan tutte*), Pamina (*Die Zauberflöte*) und andere. Soile Isokoski hat mehrere Aufnahmen für Ondine gemacht. Ihre Einspielung der *Vier letzten Lieder* sowie weiterer Orchesterlieder von Richard Strauss gemeinsam mit Marek Janowski und dem Rundfunk-Sinfonieorchester Berlin wurde 2002 mit einem Gramophone Award ausgezeichnet. Wegen ihrer Verdienste um die Förderung der finnischen Tonkunst wurde Soile Isokoski im Dezember 2002 die Pro Finlandia-Medaille verliehen.

Das **Helsinki Philharmonic Orchestra** ist das älteste professionelle Sinfonieorchester der nordischen Länder in Europa. Seine Anfänge reichen ins Jahr 1882 zurück, als der junge Robert Kajanus den Orchesterverein Helsinki gründete und gleichzeitig erster Chefdirigent wurde. Zwischen 1892 und 1923 hat Jean Sibelius die Uraufführung fast aller seiner symphonischen Werke selbst dirigiert. Heute setzt das Orchester die Tradition des großen finnischen Komponisten fort. Seine erste Auslandstournee führte das Helsinki Philharmonic Orchestra im Jahr 1900 zur Weltausstellung nach

Paris. Seitdem hat es die meisten europäischen Länder besucht und jeweils vier Tourneen durch die USA und Japan absolviert. Frucht einer langjährigen exklusiven Zusammenarbeit des Helsinki Philharmonic mit Ondine ist, unter anderem, eine Neuauflage sämtlicher Sibelius-Symphonien unter der Leitung von Leif Segerstam.

Leif Segerstam ist seit 1995 der elfte Chefdirigent des Helsinki Philharmonic Orchestra. Seine Interpretationen werden von der Kritik als eindringlich und mitreißend gerühmt. Als musikalisches Universalgenie studierte er an der Sibelius-Akademie in Helsinki Violine, Klavier, Komposition und Dirigieren und wechselte später an die Juilliard School nach New York. 1962 gewann er mit 18 Jahren den finnischen Maj Lind-Wettbewerb für Klavier und debütierte im darauf folgenden Jahr als Violinist. Mit 21 Jahren wurde er als Dirigent der Finnischen Nationaloper berufen. Seine Laufbahn setzte er auf Positionen an der Königlichen Oper in Stockholm und an der Deutschen Oper Berlin fort. Er war Chefdirigent des ORF-Symphonieorchester, des Finnischen Rundfunk-Sinfonieorchesters, der Staatsphilharmonie Rheinland-Pfalz, des Dänischen Rundfunk-Sinfonieorchesters und der Königlichen Oper in Stockholm. Als Gastdirigent stand Leif Segerstam auf dem Podium der Berliner Philharmoniker, des Chicago Symphony, des Los Angeles Philharmonic, und anderer angesehener Orchester. Er hat an der Metropolitan Opera, der Mailänder Scala, in Covent Garden und an den Opernhäusern von Köln, Hamburg, München und Genf wie auch bei den Salzburger Festspielen und in Savonlinna dirigiert. Neben seiner Dirigentenkarriere hat Leif Segerstam über 250 Werke komponiert. Seit 1997 hat er eine Professur für Orchesterleitung an der Sibelius-Akademie. Im November 1998 wurde er für seine Verdienste „als unermüdlicher Förderer der nordischen Musik“ mit dem Musikpreis 1999 des Nordischen Musikrats NOMUS ausgezeichnet. 2004 erhielt er den Finnischen Staatspreis für Musik. Leif Segerstam nimmt regelmäßig für Ondine auf.

Jean Sibelius (1865–1957)

Luonnotar · Orkesterisäestyksellisiä lauluja

Jean Sibelius suunnitteli 1900-luvun alussa Kalevalaan pohjautuvaa Luonnotar-orkesterirunoelmaa, joka ei koskaan valmistunut. Vuonna 1913 Sibelius palasi aiheeseen: Aino Ackté oli pommittanut Sibeliusta teostilauksilla ja lupausten kuorma tuli täyteen. Uusi sävellys ylitti vaativuudessaan ja ilmaisuallaan perinteisen orkesterilaulun. Pikemmin on kyseessä sinfoninen runo sopraanolle ja orkesterille.

Luonnottaren op. 70 teksti on Kalevalan ensimmäisestä runosta, alkumyytin maailmansyntyä kuvaavista sanoista. Jousien filigraanisessa ostinatosäestyksessä on jälkiä Sibeliuksen varhaisemmasta Kalevala-tyylistä, mutta muutoin *Luonnottaressa* on siirrytty aavoille ulapoille ja tuntemattomille vesille. Maailman tyhjyys huokuu kaukasiin rekistereihin kirjoitetusta tekstuurista, jonka läpi sopraano-soolo liittää kuin ilman impi tai sotka, suora lintu.

Musiikillisen materiaalin säästeliäisyys ei johda yksinkertaiseen primitivismiin. Sibelius painottaa tapahtuman mystistä ja haltioitunutta puolta, ekspressiivisen latauksen pyyhkäistessä orkesterin yli ”suuressa tuulen puuskassa”. *Luonnottaressa* Sibelius esittää maailman kosmisena tilana, joka on mittamattomuudessaan tavoittamaton ja sijoittuu aikaan ennen elämää synnyttäviä ja kasvattavia (sinfonia) prosesseja.

Orkesteriteoksissaan Sibelius nojasi usein suomalais-ugrilaiseen identiteettiin, mutta ruotsia kotikieleenään puhuvan säveltäjän laulut syntyivät valtaosin ruotsinkieliseen lyriikkaan. Runebergin, Wecksellin tai Frödingin ihanteikkaat tekstit velvoittivat dramaattiseen ja loistokkaaseen ilmaisuun.

Sibelius muokkasi Suomen kansallisoronilija Johan Ludvig Runebergin (1804–1877) runoon vuonna 1893 sävelletyn *Arioson* op. 3 uudelleen vuonna 1911 jousiorkesterille ja naisäänelle. Runebergin runossa rinnastetaan talven kylmettämän ruusun ja nuoren naisen traaginen kohtalo. Sibelius maalaa tytön ja kukan kohtauksen levein vedoin ja antaa sopraanoäänän kohota täyteen hehkuun.

Täysromanttinen viritys on kouriintuntuva vuosina 1890–92 valmistuneessa Runeberg-sarjassa op. 13. *Våren flyktar hastigt* -laulun mies–nais-asetelma on tyypillinen: nainen suree nopeasti ohi rientävää elämän kevättä, mies kehottaa tarttumaan hetkeen ja hankkimaan elämän ehtoolle kauniita muistoja. Sibelius aloittaa laulun haikkein säylin, mutta päättää sen lähes keimailevasti.

Ruotsinkielisessä lyriikassa Sibelius toi taitavasti esiin monien runojen symbolistiset viritykset. Vuosina 1899–1900 syntyneissä lauluista op. 36 löytyy tästä monta esimerkkiä. *Demanten på marssnön* (Timantti hangella) J. J. Wecksellin runoon kertoo suureen tyyliin, kuinka keväthangella säihkyvät lumikiteet rakastuvat hehkuvaan aurinkoon ja sulavat lopulta sen polttavaan suudelmaan.

Soluppgång (Auringonnousu) op. 37/3 Tor Hedbergin runoon on kiintoisa wagnerilaisen asetelmansa vuoksi. Taistelun melua kuulostelevala ritari on kuvattu komeaa taustaa vasten ja hänen naisensa vilahdaa kuvassa vain otsaa pyyhkivänä valkeana kätenä. Sibeliukselle luontovaikutelma tuntuu olevan tärkein ja sotatorven törähdyskin uppoaa aamunhiljaiseen maisemaan.

Vaikka laulut yleensä edustavat Sibeliuksen tyyliaisteikon konservatiivista päätä, joukossa on myös hätkähdyttävän moderneja teoksia. Ruotsalaisen Viktor Rydbergin runoja sisältävä kokoelma op. 38 (1903) on ekspressiivisessä latauksessaan säveltäjän hienoimpia.

Laulussa *Höstkväll* (Syysilta, Rydberg) pelkistynyt soitinosuus tuntuu kavahtavan synkkiä luonto näkyjä, jotka laulaja deklamoiden viskaa kuulijan eteen. Teos on sävelletty 1900-luvun alun suurelle suomalaiselle oopperadiiville Aino Acktéille, jonka karisma riitti kantamaan pitkät a cappella -jaksot. Ihminen ilmestyy syysmyrskyssä pauhaavan maiseman reunaan vasta viimeisessä säkeistössä: sopuointua ei synny, jopa inhimillinen kärsimys katoaa syksyn pimeään.

På verandan vid havet (Verannalla meren rannalla, Rydberg) on myös kaukana luontoidyllistä. Kromaattinen johdanto virittää painostavan tunnelman, jossa laulaja alkaa muistella huokailevia aaltoja ja alakulioisia tähtiä. Kaiken yllä häälly katoavaisuuden ja ikuisuuden ristiriita. Hiljaisuuden valatessa luonnon tuo jännite purkautuu uhmakkaana näkynä Jumalasta, joka ei paljasta meille tarkoituksiaan.

Runebergin runot tarjosivat Sibeliukselle sekä täysromanttisia kuvia että empire-klassismin eleganssia, jotka näkyvät hallitusti op. 17:n avausnumerossa *Se'n har jag ej frågat mera* (Sen koommin en ole kysynyt), hylätyn rakkauden, lähestyvän syksyn ja lakastuvan kauneuden kalmaisessa kolmiyhteydessä. Brahms kuuli laulun vuonna 1895 ja arveli säveltäjästä ”tulevan vielä jotain”.

Laulukokoelma op. 57 (1909) Ernst Josephsonin runoihin muistuttaa Sibeliuksen kamppailusta erilaisia kiusauksia vastaan neljännen sinfonian edellä. Jotkut lauluista kallistuvat pessimismiin, mutta Hertig Magnus (Magnus-herttua) op. 57/6 vastustaa sitkeästi Vättern-järven vedenneidon kutsuja. Lopulta hän loikkaa veteen, mutta enteilevästä balladityylistä huolimatta teko palkitaan ja herttua havahtuu vahingoittumattomana orvokkien keskeltä.

Toisinaan Sibelius tavoittaa miltei maagisesti yksinkertaisen kansanballadin sävyt. Gustav Frödingin runoon syntyneessä laulussa *Säv, säv susa* op. 36/4 (Soi, soi, kaisla, 1904) tuulessa värisivät ruo'ot kertovat onnettoman Ingallin tarinan, joka dramaattisen paisutuksen jälkeen katoaa kaislojen huokailuun.

Under strandens granar op. 13/1 (Rantakuusien alla, 1892) syntyi häämatkalla Itä-Suomessa. Aiheeseen saattaa liittyä psykoanalyttisiä virityksiä: nuorta miestä houkuttelee monin hahmoin järven syvyysiin vedenhaltija, joka äidin vastarinnasta huolimatta perii lopulta voiton. Sibelius ei aina ottanut Runebergin valistushenkisten runojen opetuksia todesta, mutta niiden ihanteelliseen naiskuvaan hän ei kajonnut.

Op. 37 (1904) on Sibeliuksen laulukokoelmista ehkä oopperamaisin. Säveltäjä antaa runojen 1800-lukuiselle idealismille voimaa päätökseen asti. J. J. Wecksellin tekstiin sävelletyssä kadotetun rakkauden uljasryhtisessä muistelmassa *Var det en dröm* (Oliko se unta) Sibelius pakottaa laulajansa – alun perin hentoäänisen Ida Ekmanin – venyttämään voimavaroja äärimmilleen.

Suomenkielisiä yksinlauluja Sibelius sävelsi vähän, pyrkien ilmaisemaan korutonta kansallistunnetta. Ilmari Kiannon runossa *Lastu lainehilla* op. 17/7 (1898) Sibeliuista on miellyttänyt pehmeä alkusointuisuus ja romanttinen vertauskuva, josta välittyy punaposkinen kuva suomalaisesta korpiorakkaudesta. *Souda, souda sinisorsa* (1899) hyödyntää samantyyppistä melodiaa A. W. Forsmanin (myöh. Koskimies) runoon, jossa ollaan jälleen pesänrakennuspuuhissa.

Illalle (1898) A. W. Forsmanin runoon oli Sibeliuksen ensimmäinen suomenkielinen yksinlaulu ja säveltäjä kiinnitti paljon huomiota kielen soivuuteen. Runon lta tarkoitti myös kirjailijan morsianta lta Bergrothia, ja näin laulun malttamattomaan hämärän odotukseen liittyy monipuolista vertauskuvallisuutta.

Vuosina 1914–15 syntyneessä *Kaiuttaressa* Sibelius palasi suomenkieliseen laululyriikkaan (Larin-Kyösti) ja *Kullervo*-sinfonian arkaais-mystiseen ilmaisuun, jossa metsänneito kulkee suot ja korvet etsimässä kadonnutta sulhastaan. Säveltäjä on etäännyttänyt kalevalatyylistä runoa ja jalostanut tekstistä pienen runoelman.

En slända op. 17/5 Oscar Levertinin tekstiin esittelee sudenkorenon, joka lehahtaa lohduttamaan yksinäistä runoilijaa. Kaunis hyönteinen viivähtää vain niin kauan kuin inspiraation herättämiseksi tarvitaan pörräten laulajan kadensoivissa trilleissä ja kuvioissa jälleen kesätaivaalle.

Runebergin runoon sävelletyssä laulussa *Men min fågel märks dock icke* (Mutta minun lintuni ei vain saavu) op. 36/2 tyttö odottaa jälleen rakastettuaan kuin keväisiä muuttolintuja, eikä löydä joutsenten, telkkien, leivojen ja kuovien joukosta omaansa. Sibelius oli ahkera lintujen tarkkailija ja tuntuu saaneen innoituksensa juuri kevätmuuton kuvauksesta.

Runeberg-laulussa *Den första kyssen* (1904) op. 37/1 romanttiset kuvat ovat arkkityypisiä. Ensi suudelman kiihko tuntuu vyöryvän yli äyräiden. Nuoren rakastajan intohimoiseen kysymykseen vastaavat yhtä pateettiset tähdet, ja onnen peilikuvan edessä vain kuolema kääntää katseensa katkerasti itkiin. Varma tyyllitaju estää kappaletta taantumasta kitsiksi.

Sibeliuksen lauluista useimmat saivat orkesteriasun vuosia säveltämisen jälkeen. Aino Acktéta varten Sibelius orkestroi jo varhain joitakin teoksia. 1930-luvulla uusien suomalaissopraanojen, ennen muuta Aulikki Rautawaaran, esiinnousu sai säveltäjän tarttumaan uudelleen sovitystyöhön.

Muista orkestroijista kapellimestari Jussi Jalaksella (1908–1985) oli Sibeliuksen välynä ja orkesterityylin tuntijana kotikenttäetä. Jalaksen sovituksia voi pitää esimerkiksiinä ja sopii arvailla, kuinka paljon niissä on mukana säveltäjän ohjausta.

Radion sinfoniaorkesterin kapellimestari Nils-Eric Fougstedt (1910–1961) edusti säveltäjänä modernimpia virtauksia, kuten myös Pietarista Suomeen emigroitunut Ernest Pingoud (1887–1942). Heidän sovituksensa kunnioittavat kuitenkin laulujen alkuperäistä henkeä. Ruotsalainen säveltäjä Ivar Hellman (1891–1994) toimi Ruotsin radion kapellimestarina vuosina 1928–56.

Antti Häyrynen

Sopraano **Soile Isokoski** on äänityyppinsä hienoimpia laulajia ja esiintyy säännöllisesti maailman johtavilla oopperanäyttämöillä ja konserttisaleissa. Hän opiskeli Sibelius-Akatemiassa ja piti ensikonser ttinsa siellä vuonna 1986. Ensikonser ttinsa jälkeen Isokoski voitti lukuisia merkittäviä kansainvälisiä laulukilpailuja. Hän debytoi Suomen Kansallisoopperassa *La Bohème*n Mimin roolissa ja on sittemmin saavuttanut niin yleisön kuin kriitikkojenkin suosion Wienin, Berliinin, Münchenin, Hampurin, Lontoon, Milanon ja Pariisin oopperataloissa ja Metropolitan-oopperassa sekä musiikkifestivaaleilla Salzburghissa, Savonlinnassa, Edinburghissa ja Orangessa. Soile Isokoski tekee yhteistyötä useiden tunnettujen orkesterinjohtajien kanssa, joista mainittakoon Jukka-Pekka Saraste, Esa-Pekka Salonen, Seiji

Ozawa, John Eliot Gardiner, Sir Colin Davis, Zubin Mehta, Daniel Barenboim, Sir Simon Rattle, Bernhard Haitink, Riccardo Muti, Claudio Abbado, Valery Gergiev ja James Levine. Hänellä on laaja konserttiohjelmisto, ja hän pitää säännöllisesti resitaaleja vakituisen pianistinsa Marita Viitasalon kanssa. Isokosken viimeaikaisia oopperaroollejaan ovat olleet Marsalkatar (*Ruusuritari*), Eva (*Nürnbergin mestarilaulajat*), Donna Elvira (*Don Giovanni*), Alice (*Falstaff*), Margarethe (*Faust*), Rachel (*La Juive*), Kreivitär (*Figaron häät*), Desdemona (*Otello*), Liù (*Turandot*), Antonia (*Hoffmannin kertomukset*), sekä Fiordiligi (*Così fan tutte*) ja Pamina (*Taikaahuilu*). Soile Isokoski on tehnyt useita levytyksiä Ondinelle. Isokosken levytyt Richard Straussin *Neljä viimeistä laulua* –teoksista ja muista orkestrisäestyksellisistä lauluista Marek Janowski ja Berliinin radion sinfoniaorkesterin kanssa sai Gramophone-palkinnon 2002. Ansoistaan suomalaisen säveltaiteen edistämisessä Soile Isokoski sai Pro Finlandia –kunniamerkin joulukuussa 2002.

Helsingin kaupunginorkesteri on Pohjoismaiden vanhin ammattimainen sinfoniaorkesteri. Sen alkuituna oli Robert Kajanuksen vuonna 1882 perustama Helsingin orkesteriyhdistys. Tuolloin 26-vuotias Kajanus oli orkesterin ylikapellimestarina viisi vuosikymmentä ja kehitti sen täysimittaiseksi sinfoniaorkesteriksi. Orkesteri tunnetaan erityisesti vahvasta Sibeliuksen-traditiostaan, ja säveltäjä itse johti useiden teostensa kantaesitykset. Vuoden 1900 Pariisin maailmannäyttelyyn suuntautuneesta debyyttikiertueesta alkaen orkesteri on vierailut säännöllisesti ulkomailla, esiintyen useimmissa Euroopan maissa ja mm. neljästi sekä Yhdysvalloissa että Japanissa. Helsingin kaupunginorkesteri levyttää yksinoikeudella Ondine-yhtiölle; tämän pitkäaikaisen yhteistyön tuloksia on mm. Sibeliuksen sinfonioiden kokonaislevytys Leif Segerstamin johdolla.

Leif Segerstam (s. 1944) nimitettiin Helsingin kaupunginorkesterin 11. ylikapellimestariksi vuonna 1995. Kriitikot ovat kiittäneet hänen vahvoja, vaikuttavia esityksiään, jotka ovat niin musiikillisesti kuin emotionaalisestikin täysipainoisia. Musiikin monitaituri Segerstam opiskeli viulun- ja pianonsoittoa sekä sävellystä ja orkesterinjohtoa Sibelius-Akatemiassa ja jatkoi opintojaan Juilliard Schoolissa. Hän voitti Maj Lind –pianokilpailun 18 vuoden ikäisenä vuonna 1962 ja piti ensikonserttinsa viulistina seuraavana vuonna. Hänet nimitettiin 21 vuoden ikäisenä kapellimestariksi Suomen kansallisoopperaan. Segerstamin kapellimestarin ura jatkui Tukholman Kuninkaallisessa oopperassa ja Berliinin Deutsche Operissa. Lisäksi hän on ollut Itävallan radion sinfoniaorkesterin, Suomen Radion sinfoniaorkesterin, Staatsphilharmonie Rheinland-Pfalzin, Tanskan radion sinfoniaorkesterin ja Tukholman Kuninkaallisen oopperan ylikapellimestarina. Hän on vierailut johtamassa mm. Berliinin filharmonikkoja, Chicagon sinfoniaorkesteria ja Los Angelesin filharmonikkoja. Hän on esiintynyt kapellimestarina monissa mailman johtavista oopperataloista, mm. Metropolitan-oopperassa, La Scalassa, Covent Gardenissa ja Kölnin, Hampurin, Münchenin ja Geneven oopperoissa sekä Salzburgin ja Savonlinnan oopperajuhlilla. Säveltäjänä Segerstam on luonut yli 250 teosta käsittävän tuotannon. Vuodesta

1997 hän on ollut orkesterinjohdon vt. professori Sibelius-Akatemiassa. Marraskuussa 1998 Pohjoismaiden musiikkineuvosto (NOMUS) myönsi hänelle vuoden 1999 Pohjoismaiden neuvoston musiikkipalkinnon hänen ”väsymättömästä työstään pohjoismaisen musiikin hyväksi”. Maaliskuussa 2004 hän vastaanotti musiikin valtionpalkinnon. Leif Segerstamin laajaan diskografiaan kuuluu lukuisia Ondine-levytyksiä.

1 Kaiutar (*Larin-Kyösti*)

Kaiutar, korea neito
astui illalla ahoa,
kaihoissansa kankahalla,
huusi yksin huoliansa.
Tullut ei suloinen sulho,
vaikka vannoi valallansa
kihlaavansa kaunokaisen.
Ennen astuivat ahoa,
kankahalla kuherrellen
kilvan kyyhkysten kisoissa
kesäpäivän paistaessa,
illan kuun kumottaessa.
Meni sulho sanoinensa
impi jäi sydäminensä.
Etsii impi ihanainen
kultaistansa kankahalta,
huhuilevi kuuntelevi,
kirkuvi kimahutellen
äänen pienosen pilalle,
jähmettyvi, jäykistyvi,
kaatuissansa kauhistuvi
mustan metsän pimeyttä.
Aamulla herättyänsä
kulkee kuje mielessänsä,
eksyttävi erämiehen
matkien ja mairitellen,
niin kuin ennen eksytteli,
sulho suurilla sanoilla,
tuulen turhilla taruilla.

2 Luonnotar (*Kalevala*)

Olipa impi, ilman tyttö,
kave Luonnotar korea,

The Echo-Nymph

The fair echo-nymph
wandered the moors by evening,
and wandering the meadows,
alone she called out in her grief.
Her lover did not come
although he promised
to marry her the fair maid.
Previously they had walked together
cooing like doves
on the hot summer day,
in the cold moonlit night.
Then the lover left, with his fine words,
he left her alone with sad heart.
The beautiful maiden looks on the moor lands
to find her lover
She calls, she listens,
she cries; she shouts
until her voice shrinks to tiny volume.
She gets stiff and cold
and stumbles, afraid,
through the darkness of the forest.
The following morning when she wakes
she has an idea,
to lead travellers astray
by imitation and mockery
just as, before,
her lover led her astray with great words,
and with his windy tales.

The Nature-Spirit

There was a maiden, a girl of the air,
a slender Nature-Spirit, beautiful.

ouostui elämätään,
aina yksin ollessansa,
avaroilla autioilla.

Laskeusi lainehille,
aalto impeä ajeli,
vuotta seitsemän sataa
vieri impi veen emona,
uipi luotehet, etelät,
uipi kaikki ilman rannat.

Tuli suuri tuulen puuska,
meren kuohuille kohotti.

"Voi, poloinen, päiviäni!
Parempi olisi ollut
ilman impenä elää.
Oi, Ukko, ylijumala!
Käy tänne kutsuttaissa!"

Tuli sotka, suora lintu,
lenti kaikki ilman rannat,
lenti luotehet, etelät,
ei löyä pesän sioa.
Ei! Ei! Ei!

"Teenkö tuulehen tupani,
aalloillen asuinsiani,
tuuli kaatavi,
aalto viepi asuinsiani."

Niin silloin veen emonen,
nostti polvea lainehesta,
siihen sorsa laativi pesänsä,
alkoi hautoa.

She sensed the strangeness of her life
of always being alone
in the vast voids.

She descended, down to the waves.
A wave drove the maiden;
for seven hundred years
the maiden, mother of the water, turned round
and round.

She swam to the northwest, to the south,
she swam around all the airy horizons.

There came a great gust of wind,
It raised the sea to a surge.

"Oh, miserable, my days!
It would have been better
to live as the maiden of the air.
Oh, Ukko, highest god!
Come here when I summon you!"

There came a duck, a plain bird.
It flew around all the shores of the air.
It flew to the northwest, to the south.
It did not find places for its nest.
No! No! No!

"Shall I make my home on the wind,
my dwelling on the waves?
The wind will upset it, the wind will upset it,
a wave will ruin my dwelling!"

So then, the mother of the water
raised her knee out of the waves.
There the duck made her nest.
She began to brood.

Impi tuntevi tulistuvaksi.
Järkytti jäsenehensä.
Pesä vierähti vetehen,
katkieli kappaleiksi.

Muuttuivat munat kaunoisiksi.
Munasen yläinen puoli
yläiseksi taivahaksi,
yläpuoli valkeaista,
kuukki kumottamahan,
mi kirjavaista,
tähtiksi taivaalle,
ne tähtiksi taivaalle.

3 Men min fågel märks dock icke (J.L. Runeberg)

Svanen speglas re'n i sundet,
knipans vita vingar vina,
lärkan höres högt i höjden,
spovens rop kring kärret rullar,
våren samlar sina skaror,
får sin fågelflock tillbaka,
väntar dem med sol och värme,
lockar dem med långa dagar.

Och jag, arma flicka, fiker,
söker skingra saknans mörker,
vårda värmen i mitt sinne,
vill som våren vänlig vara,
synas ljus som sommardagen.
Och jag gläds, fast sorgen gnager,
ler, fast tåren trängs i ögat,
men min fågel märks dock icke.

The maiden felt the growing heat.
She jerked her limb:
the nest tumbled into the water.
It broke into pieces.

The eggs began to change, to grow beautiful.
The egg's upper half
became the sky, up above.
The upper half of the egg-white
became the gleaming moon;
that which was in the mottled part
became the stars in heaven.
They became the stars in heaven.

*Translation: © 1996 James Hepokoski
Courtesy of Deutsche Grammophon GmbH, Hamburg*

But My Bird is Nowhere to be Seen

Already the swan is mirrored in the bay,
the white wings of the golden-eye whirl,
the lark trills in the heavens,
the curlew's cry echoes over the fens –
spring is assembling its hordes,
reclaiming is flocks of birds,
awaiting them with warmth and sunshine,
luring them back with long days.

And I, poor girl, am filled with longing,
I try to dispel the dark sense of loss,
to nurture the warmth in my heart,
to be as friendly as the spring,
as light as a summer day.
And I rejoice, though sorrow gnaws,
smile, though a tear springs to my eye.
But my bird is nowhere to be seen.

4 Säv, säv, susa (*G. Fröding*)

Säv, säv, susa, våg, våg, slå,
I sägen mig var Ingalill den unga månde gå?
Hon skrek som en vingskjuten and,
när hon sjönk i sjön,
det var när sista vår stod grön.

De voro henne gramse vid Östanålid,
det tog hon sig så illa vid.
De voro henne gramse för gods och gull
och för hennes unga kärleks skull.
De stucko en ögonsten med tagg,
de kastade smuts i en liljas dagg.
Så sjungen, sjungen sorgsång,
I sorgsna vågor små,
säv, säv, susa, våg, våg, slå!

5 Demanten på marssnön (*J.J. Wecksell*)

På drivans snö där glimmar
en diamant så klar.
Ej fanns en tår, en pärla,
som högre skimrat har.

Utav en hemlig längtan
hon blänker himmelskt så,
hon blickar emot solen,
där skön den ses uppgå.

Vid foten av dess stråle
tillbedjande hon står
och kysser den i kärlek
och smälter i en tår.
O, sköna lott att älska

Sigh, Rushes, Sigh

Sigh, rushes, sigh: beat, waves, beat;
are you telling me what befell young Ingalill?
She cried like a wounded duck
when she sank into the lake,
last year when spring was green.

They were jealous of her at Östanålid,
she took that very badly.
They were jealous of her belongings,
her gold and of her young love.
They stuck a thorn into a jewel,
they threw dirt into a lily's dew.
So sing, sing your sorrowful song
you melancholy little waves,
sigh, rushes, sigh: beat, waves, beat!

The Diamond on the March Snow

On the drifted snow
a bright diamond glistens,
more radiant than any
tear or pearl.

With longing heart,
she glitters celestially
and gazes at the sun
the moment it rises.

At the foot of a sunbeam
she stands adoring
and kisses it with passion
and melts in a tear.
O, happy fate to love

det högsta livet ter,
att stråla i dess solblick
och dö, när skönst den ler!

6 Våren flyktar hastigt (*J.L. Runeberg*)

"Våren flyktar hastigt,
hastigare sommarn,
hösten dröjer länge,
vintern ännu längre.
Snart i sköna kinder,
skolen i förvissna
och ej knoppas mera."
Gossen svarte åter:
"Än i höstens dagar
gläda vårens minnen,
än i vinterns dagar
räcka sommarns skördar.
Fritt må våren flykta,
fritt må kinden vissna,
låt oss nu blott älska,
låt oss nu blott kyssas."

7 Under strandens granar (*J.L. Runeberg*)

Under strandens granar lekte gossen
vid en vik av den besjungna Saimen.
Honom såg ur böljans salar Näcken,
såg med kärlek på den sköna gossen,
önskande att honom till sig locka.

Då som gubbe steg han först på stranden,
men den muntre gossen flydde honom;

the highest that life holds,
to sparkle in the sun's gaze
and die at its smile.

Spring Fleets Fast

"Spring fleets fast,
summer even faster,
autumn lingers long,
winter even longer.
Soon, fair cheeks,
you will fade
and bloom no more."
The boy replied:
"Even on autumn days
spring's memories bring joy,
even on winter days
summer's harvest is in store.
Let spring fleet
and cheeks fade –
now we shall just love,
we shall just kiss."

Under the Fir Trees on the Shore

Under the fir trees on the shore
a boy was playing beside an inlet of famed Lake Saimaa.
From his halls under the billows the Nix
saw the pretty boy and fell in love,
desiring to entice him.

First he appeared on the shore as an old man
but the happy child ran away;

och som yngling steg han se'n på stranden,
men den muntre gossen bidde icke;
sist, förvandlad till en yster fåle,
steg han upp och hoppade bland träden.

Nu, när gossen såg den muntre fålen,
gick han sakta lockande till honom,
grep i hast hans man och sprang på ryggen,
lysten att en glättig ritt försöka;
men i samma ögonblick till djupet
flydde Näcken med sitt sköna byte.

Kom så gossens moder ner till stranden,
sökande sitt barn med sorg och tårar.
Henne såg ur böljans salar Näcken,
såg med kärlek på den sköna kvinnan,
önskande att henne till sig locka.

Då som gubbe steg han först på stranden,
men den sorgsna kvinnan flydde honom;
och som yngling steg han se'n på stranden,
men den sorgsna kvinnan bidde icke;
sist, förvandlad till den muntre gossen,
låg han glad och vaggade på vågen.

Nu, när modern såg sin son den sörjde,
sprang hon ut i böljan i hans armar,
lysten att ur vådan honom rädda;
men i samma ögonblick till djupet
flydde Näcken med sitt sköna byte.

then he appeared on the shore as a youth
but the happy child would not stay;
at length he transformed himself into
a frisky foal, prancing among the trees.

When the boy saw the happy foal,
he quietly went to entice him,
seized his mane and sprang on his back,
eager to try a ride;
but at that very moment the Nix
fled to the deeps with his fine prize.

Then the boy's mother came to the shore,
sorrowing and tearful, looking for her child.
From his halls under the billows the Nix
saw the pretty woman and fell in love,
desiring to entice her.

First he appeared on the shore as an old man
but the sorrowing woman ran away;
then he appeared on the shore as a youth
but the sorrowing woman would not stay;
at length he transformed himself into
the happy boy, rocking merrily on the waves.

When the mother saw the son she grieved for,
she sprang into his arms in the billows,
eager to save him from peril:
but at that very moment the Nix
fled to the deeps with his fine prize.

8 Den första kyssen (*J.L. Runeberg*)

På silvermolnets kant
satt aftonstjärnan,
från lundens skymning
frågte henne tärnan:
"Säg, aftonstjärna,
vad i himlen tänkes,
när första kyssen åt en älskling skänkes?"

Och himlens blyga dotter
hördes svara:
"På jorden blickar ljusets änglaskara,
och ser sin egen sällhet speglad åter;
blott döden vänder ögat bort
och gråter."

9 Soluppgång (*T. Hedberg*)

Under himlens purpurbrand
ligga tysta sjö och land,
det är gryningsstunden.
Snöig gren och frostvit kvist
teckna sig så segervisst
mot den röda grunden.

Riddarn står vid fönsterkarm,
lyssnar efter stridens larm,
trampar golvets tilja.
Men en smal och snövit hand
kyler milt hans pannas brand,
böjer mjukt hans vilja.

Riddarn sätter horn till mun,
blåser vilt i gryningsstund,

The First Kiss

The evening star sat
on the edge of a silver cloud,
from the dusk of the grove
a maiden asked her:
"Tell me, evening star,
what is thought in heaven
when the first kiss is given to a lover?"

And heaven's shy daughter
was heard to reply:
"The angelic host of light
looks down onto the earth
and it sees its own joy reflected;
only death turns its eyes aside and weeps."

Sunrise

Beneath heaven's purple fire
land and lake lie still.
It is the moment of dawn.
Snowy branch and frosty twig
are boldly outlined
against the red.

The knight stands by the casement,
listens for the noise of battle,
paces the floorboards.
But a slender, snow-white hand
gently cools the heat of his brow,
softly bows his proud will.

The knight puts his horn to his lips,
wildly blows as day dawns

över nejd som tiger.
Tonen klingar, klar och spröd,
branden slocknar, gyllenröd,
solen sakta stiger.

10 Var det en dröm? (*J.J. Wecksell*)

Var det en dröm, att ljvt en gång
jag var ditt hjärtas vän? –
Jag minns det som en tystnad sång,
då strängen darrar än.

Jag minns en törnros av dig skänkt,
en blick så blyg och öm;
jag minns en avskedstår, som blänkt.
Var allt, var allt en dröm?

En dröm lik sippans liv så kort
uti en vågrön ängd,
vars fägring hastigt vissnar bort
för nya blommors mängd.

Men mången natt jag hör en röst
vid bittra tårars ström:
göm djupt dess minne i ditt bröst,
det var din bästa dröm!

11 Höstkväll (*V. Rydberg*)

Solen går ned,
och molnen vandra med vefullt sinne
hän över skummande sjö,
över susande skogars skymning.
Måsen skriar på ödsligt skär,

over the silent land.
The note rings clear and brittle,
the fires goes out, golden-red,
the sun quietly rises.

Did I just Dream?

Did I just dream that long ago
I was your soulmate?
I remember it like a song that is over
though the string still vibrates.

I remember a rose you gave me,
a glance so shy and tender,
a tear that glistened at parting –
was all this just a dream?

A dream as brief as an anemone's life
in a green spring meadow,
whose beauty quickly fades
before the wealth of new flowers.

But many a night I hear a voice
over a flood of bitter tears:
hide this memory deep in your breast –
it was the best dream you ever had!

Autumn Night

Gloaming draws on,
and mournful clouds in the West are sailing
low o'er the wind beswept lake,
while the shivering Woods grow dusky.
Seabirds call o'er the barren marsh;

falken dväljes i klyftans skygd:
trött att jaga han gömt sin näbb
i vingens av skurar tyngda dun.

Solen gick ned,
det mörknar allt mer över moens furor,
mörknar om bergen,
där ränniln suckar i ljun och mossor.
Tvinsjukt dröjer
ett gulblekt sken över västliga kullars rand,
dagens viskande avsked tonar
sorgset i tätande skuggor bort.

Regnets fall på hållarna
sörjar av vemods sägner,
födda av molnens jordkringsvävande skumma
tankar;
sjöns emot stranden brutna våg
brusar av dunkla ödens gång;
röster, skälvande hemskt av smärta,
ropa i stormen ur skogens djup.

Ensam ute i öde nejd, mot fuktig klippa lutad,
står förtrollad en vandrare,
lyss och njuter.
Känner hans själ en samklang med sången,
som höjes av stjärnlös natt?
Dör hans ve som en sakta ton
i höstens väldiga sorgedikt?

on the crag sits the falcon free,
tired of chasing he tucks his beak
beneath his warm and downy wing.

Gloaming has come:
more sombre and grey grow the distant
pinewoods,
darker the mountains,
the nightwind wails o'er the mossgrown moor-
land.
Soon will dwindle you
ashen light o'er the vanishing western hills.
Daylight whispers of farewells,
grieving to perish and mingle with shades of
night.

Softly falls the silvery rain,
sorrowful rings its burden
borne from the far-off gloomy realms of the
misty cloudland;
wildly the billows lash the strand,
telling of direful destinies;
voices, trembling with fear and anguish
answer the waves from the forest depths.

All alone in the solitude, amid the rocks and
spindrift,
silent standeth a wanderer,
rapt Exultant!
Say, is his soul at one with the song
of the wind and the starless night?
Does his grief seem as cry that's lost,
amid the stormladen autumn dirge?

*Translation: © Rosa Newmarch
Courtesy of Breitkopf & Härtel, Wiesbaden*

12 På verandan vid havet (V. Rydberg)

Minns du de skymnande böljornas suck,
att vid målet de hunnit endast en jordisk kust,
icke det evigas strand?

Minns du ett vemodskän
från himlens ovanskliga stjärnor?
Ack, åt förgängelsens lott
skatta de även till slut.

Minns du en tystnad, då allt var som sänkt
i oändlighetsträngtan, stränder och himmel och
hav,
allt som i aning om Gud?

On a Veranda by the Sea

Do you remember the sight of the
shimmering waves, that they broke
on a terrestrial beach
and not an eternal shore?

Do you remember with what melancholy
the everlasting stars shone down?
O they too will go the way of all flesh
in the end.

Do you remember a silence
as everything lay sunk in longing for the
infinite, the sea, the sky and the shore,
As if they already saw God?

13 Arioso (J.L. Runeberg)

Flickan gick en vintermorgon
i den rimbeströdda lunden,
såg en vissnad ros och talte:
"Sörj ej, sörj ej, arma blomma,
att din sköna tid förflutit!
Du har levat, du har njutit,
du har ägt din vår och glädje,
innan vinterens köld dig nådde.
Värre öde har mitt hjärta,
har på en gång vår och vinter:
gossens öga är dess vårdag,
och min moders är dess vinter."

Arioso

One winter morning the girl walked
in the frost-strewn grove,
saw a withered rose and said:
do not lament, poor flower,
that your happy time is over!
You have lived, you have delighted,
you have possessed your joyous spring,
before the winter cold reached you.
My heart suffers a worse fate,
it holds spring and winter at once,
my lover's eyes are its spring day,
my mother's are its winter.

14 Illalle (*A. V. Forsman-Koskimies*)

Oi, terve tumma, vieno tähti-ilta,
sun haaveellista hartauttas' lemmin
ja suortuvaissi yötä sorjaa hemmin,
mi hulmuuapi kulmais' kuulamilta.

Kun oisit, ilta, oi, se tenhosilta,
mi sielun multa siirtäis' lentoisemmin
pois aatteen maille itse kun ma emmin,
ja siip' ei kanna aineen kahlelilta!

Ja itse oisin miekkoinen se päivä,
mi uupuneena saisin luokses' liittää,
kun tauonnut on työ ja puuha räivä,
kun mustasiipi yö jo silmään siittää
ja laaksot, vuoret verhoo harmaa häivä –
oi, ilta armas, silloin luokses kiittää!

15 Lastu lainehilla (*Ilmari Kianto*)

Mistä lastu lainehilla?
Pilske pieni aallon päällä?
Yksiksensä illan suussa?
Virran vettä vaeltamassa?

Tuolta lastu lainehilla,
pilske pieni aallon päällä:
Pohjan lasten laitumilta,
sinitunturin tuvilta.

Siellä kulta hongan kaasi,
veisti, veisti sulho venhon:
Kohta vierii virran vettä,
neittä nuorta noutamaan!

To Evening

Welcome, dark, mild and starry evening!
Your gentle fervour I adore
and caress the dark tresses
that flutter round your brow.

If only you were the magic bridge
that would rap my soul away
to the land of idylls (though I waver
and my wings are earthbound)!

And if I myself were the happy day
that, overcome with weariness, might join you
when work is over and duty done,
when night unfolds its black wings
and a grey curtain falls over hill and dale,
O evening, how I would hurry to you!

Driftwood

Wand'ring wood, where do you come from?
Secret signal on the water?
Briskly bobbing little sliver:
what may be the message you bring me?

Wand'ring far upon the water,
wooden sliver, secret signal:
came from distant northern regions
where the moss-covered cabins are.

Where my sweetheart felled the fir tree,
built a boat to bring his bride home;
soon it wanders on the water,
soon this maiden meets her mate!

16 Souda, souda sinisorsa

(A.V. Forsman-Koskimies)

Souda, souda sinisorsa,
souda tähän rantaan;
pesäs tänne rakenna sen
ritvakoivun kantaan!

Laske, laske, pursi pieni,
laske valkamaani;
purrestasi neito nuori,
astu asuntaani!

Tääll' on sija suoritettu
sammalista sulle;
tule, tule, kultaseni
kumppaniksi mulle!

Tääll' on aallot armahat ja
suuret hongat huojuu;
solkikoivut soireasti
aallon helmaan nujuu.

17 Se'n har jag ej frågat mera

(J.L. Runeberg)

Varför är så flyktig våren,
varför dröjer sommarn icke?
Så jag tänkte fordom ofta,
frågte, utan svar, av mången.
Se'n den älskade mig svikit,
Se'n till köld hans värme blivit,
all hans sommar blivit vinter,
se'n har jag ej frågat mera,
känt blott djupt uti mitt sinne,

Swim, Duck, Swim

Swim, duck, swim,
swim towards the shore;
build here your nest
underneath the birch tree!

Come to land, little vessel,
here is a harbour place for you;
for the young maiden you fetched
my cabin stands cleaned!

A clean place has been prepared for her
from soft moss from the forest;
come, come, my beloved,
keep me company!

The waves are gentle here
and the high firs wave;
the beautiful white birch crowns
sway above the inlet.

Then I Ceased to Ask those Questions

Why is spring so quickly over,
why must summer flee so soon?
Thus I used to wonder often,
and my mind could find no answer.
When my sweetheart became faithless,
when indifference cooled his ardour,
all his summer turned to winter,
then I ceased to ask those questions,
while my heart filled with sorrow

att det sköna är förgängligt,
att det ljuva icke dröjer.

at the passing of all beauty,
at the fickleness of fortune.

*Translation © Maria Pelikan
Courtesy of Breitkopf & Härtel, Wiesbaden*

18 En slända (*O. Levertin*)

Du vackra slända, som till mig flög in,
när tyngst min längtan
över boken drömde,
du kom med hela sommarn till mitt sinn.
Du kom och jag allt gammalt svårmod glömde.

Blott dig jag såg, min dag jag lycklig dömde,
du vackra slända.

Men bäst jag jublade
att du var min
och livets skänk i sång
på knä berömde,

du flög den samma väg som du kom in,
du trolosa slända.

All avskedsgråt i välgångsord förrinn!
Ej beska fanns i bägarn,
som vi tömde.

Att du var sol,
jag skugga blott vi glömde.

Flyg ljus, flyg blå, än sommarlycka finn,
välsignade, som en gång varit min,
min vackra slända.

A Dragonfly

O beautiful dragonfly that flew in
as I dreamed over my book
with heavy heart,
you brought all summer to my senses.
You came and I forgot my melancholy,

I saw only you that happy day,
o beautiful dragonfly.

But just when I rejoiced
that you were mine
and life's gift in song,
worshipped and praised,

You flew out the same way you came,
o bewitching dragonfly.

Parting tears ebbed in words of farewell!
There was no bitterness in the cup
we drained.

We forgot that you were sun,
I only shadow.

Fly away, blue light of summer happiness,
blessed and once mine,
my beautiful dragonfly.

19 Hertig Magnus (*E. Josephson*)

Hertig Magnus från sitt fönster
drömmande ser Vetterns bölja,
månbelyst, och sval och klangrik,
slottets fasta murar skölja.

Tunga kval hans själ förvirrat,
att sin gode far han mistat,
och att blod i strömmar flutit
för hans bröders skull, som tvistat.

Hertig Magnus från sitt fönster,
ser i vattnets ljusa dager
liten sjönymf ljuvligt vagga,
sjungande och fri och fager:

"Hertig Magnus", så hon sjunger,
"Kom till mig från slottet höga,
att ditt ädla sjuka hjärta
i den svala böljan löga,

Låt mig kyssa få din tinning,
sköna prins låt dig beveka,
kasta dig i mina armar,
på gullharpan skall jag leka!"

Hertig Magnus från sitt fönster,
tjusad utav nymfens fågring,
sprang i vattnet, lät sig föras
av sin undersköna hägring.

Bars omkring tills morgon grydde
av den väna vattenanden,
och blev funnen bland violer
oskadd, slumrande på stranden.

Baron Magnus

Baron Magnus at his window
of the waves of Vettern dreaming,
watches them surround his castle,
in the moonlight palely gleaming.

Sorrow hath his soul enfolded
that his father's life is going,
and that blood in brothers' quarrels,
in red rivers should be flowing.

Baron Magnus from his window,
where the moonlight palely gleameth
sees a mermaid gently rocking,
beautiful and free she seemeth.

"Baron Magnus," thrice she calleth,
"Come to me thy castle leaving;
I will banish all thy sorrow
where my cooling waves are heaving.

Let me kiss thee on thy forehead,
come my Prince O come to me,
I will hold thee to my bosom,
on golden harp wilt play to thee."

Baron Magnus from his window,
listened to the mermaid calling,
saw her beauty, came towards her,
through the gleaming waters falling.

There untill the morrow's dawning
safe he wandered in her keeping,
and was found by those who sought him,
gently on some violets sleeping.

Soile Isokoski on Ondine

The Gramophone Award 2002

ODE 982-2

2CD ODE 998-2D

ODE 1043-2

Akseli Gallen-Kallela (1865–1931): *Luonnotar*